

Miniszámítógépre alapozott információs rendszer Lengyelországban

Az információs központokban az információfeldolgozási feladatok három nagy csoportba sorolhatók:

1. Adatgyűjtés: a rendszer input-információinak gyűjtése és adatrögzítése gépi feldolgozásra alkalmas formában.
2. Az információk átalakítása a felhasználók igényei szerint, ezen belül:
 - szelektív információterjesztés (SDI),
 - egyéni felhasználói kérdések megválaszolása,
 - statisztikai összeállítások.
3. Az információk terjesztése, eljuttatása a felhasználókhoz.

Ezeket a funkciókat igyekeznek megvalósítani a varsói Tudományos, Műszaki és Gazdasági Információs Intézetben kifejlesztett, *lengyel gyártmányú MERA-400-as miniszámítógépre alapozott* információs rendszerben. A SIM-400M-nek elnevezett rendszer első változatát 1979-ben helyezték üzembe.

A SIM-400M rendszer könyvtári dokumentumokból álló, szekvenciálisan szervezett adatbázissal végezhet el különféle műveleteket. A rendszerhez nyolc fő program tartozik, ezek és funkcióik a következők:

Az EDIT program két feladatot lát el: az adatbázis feltöltését és az adatbázis módosítását (dokumentumok kivétele, korrekciója vagy újak bevétele).

A SORT és a MERGE program az adatfájlok rendezési feladatait és egyesítését végzi el.

Az információkeresést segíti a RETRIEVE program. A rendszernek feltett keresőkérdést az ÉS, VAGY, NEM logikai műveletekkel összekapcsolt keresőszavak vagy ETO számok révén lehet kifejezni, majd a RETRIEVE program hasonlítja össze az adatbázisban levő dokumentumok szavaival.

A COMPUTE program az adatbázis numerikus adataival aritmetikai műveleteket végez. A SIM-400M rendszert éppen ez különbözteti meg a legtöbb információkereső rendszertől, amelyek többsége csak szöveges információkat kezel. A program lehetővé teszi pl. a pénzügyi számításokat vagy a személyzeti adatnyilvántartást is.

A PRINT program a kiválasztott dokumentumok nyomtatását végzi, meghatározott sorrend és formátum szerint.

A DICTIONARY és az INDEX program a dokumentumok szavaiból szótárt készít, megállapítja a szavak előfordulási gyakoriságát, rendezi a szavakat, és olyan mutatóval látja el őket, hogy mely dokumentumokban fordulnak elő.

A rendszer működése a hármas feladatkör szerint – röviden – a következő:

Az 1. feladat az adatgyűjtés. Az EDIT program segítségével megalkotják az adatbázist (meghatározva a

dokumentumok szerkezetét, az adatmezők kijelölését stb.). Később az adatbázist bármikor módosíthatják, akár hibás rögzítés miatt, akár bővítés céljából. Az adatbázis „aktualizálásához” (naprakésszé tételéhez) az EDIT-en kívül a SORT és a MERGE programot is felhasználják.

A 2. feldolgozási feladat az információkeresés. Erre a RETRIEVE program való. A szelektív információterjesztéshez csak az adatbázis újonnan bevitt dokumentumaiból végzik a keresést, míg az egyéni retrospektív keresőkérdésekre a teljesből. A visszakeresés eredményét kétféleképpen lehet előállítani: a kikeresett dokumentumok azonosító számait tartalmazó jegyzék formájában, vagy a visszakeresett dokumentumokról készült fájl formájában.

Az információs publikációk területén hasznosítható az INDEX program, amellyel alfabetikus indexek vagy jegyzékek készíthetők.

A SIM-400M kisszámítógépes információs rendszer első felhasználója a varsói Központi Műszaki Szervezet, amely két adatbázist üzemeltet a rendszerrel. Az egyik a szervezet által publikált mintegy 50 folyóiratban megjelent cikkeket tartalmazza, méghozzá úgy, hogy az adatbázisba a folyóiratcikkek nyomdai kéziratának leadásával egyidejűleg kerülnek be azok leírásai. A másik adatbázis a szervezet 10 ezernél több dolgozójának adatait tartalmazza. Az e célra használt MERA-400 típusú miniszámítógép központi tárkapacitása 32 K szó, és csak egy lemezegység tartozik hozzá, 24 K byte kapacitással.

Egy ennél nagyobb teljesítményű MERA-400-as kisszámítógépet fognak üzembe helyezni a Tudományos, Műszaki és Gazdasági Információs Intézetben. A kialakítandó rendszer párbeszédéses üzemmódú visszakeresést tesz majd lehetővé sokcsatornás online hozzáféréssel és invertált fájl alkalmazásával.

/NOWICKI, Z. M.: Computerised information services: Mini-computers application = International Forum on Information and Documentation, 6. köt. 2. sz. 1981. p. 25–27./

(Roboz Péter)

Online bibliográfiai szolgáltatások Kanadában.

Egy kérdőíves felmérés eredményei

1979 márciusa és áprilisa között a *Kanadai Tudományos–Műszaki Információs Intézet* (Canada Institute for Scientific and Technical Information, CISTI) anyagi támogatásával a Laval Egyetem Könyvtárának vezetője, *G. H. Deschatelets* kérdőíves felmérést szervezett, amelynek kettős célja volt:

adatokat nyerni a kanadai online felhasználásról, különösen a közvetítők (profilszerkesztők) vonatkozásában;

megbízható képet kapni az online szolgáltatásokról, aminek egyes összefüggései hozzájárulnának a közvetítők optimális szerepének kialakítására irányuló, folyamatban levő kísérleti kutatáshoz.

Az első probléma mindjárt a *felhasználó központok** felkutatása volt. Miután róluk a CISTI-ben semmiféle központi nyilvántartás nem állt rendelkezésre, a szolgáltató központokhoz kellett fordulni; vagy azért, hogy küldjenek ilyen jegyzéket, vagy azért, hogy ők maguk küldjék ki a kérdőíveket saját felhasználóiknak.

Végülis 1700 kérdőívet küldtek szét, a következő intézetek közreműködésével (zárójelben az online szolgáltató rendszerek szerepelnek):

Canadian Institute for Scientific and Technical Information (CAN/OLE, MEDLINE);

QL Systems Limited (QL Systems);

Infomart (ORBIT, New York Times Information Bank);

Lockheed (DIALOG);

Bibliographic Retrieval Services Inc, BRS (Bibliographical Retrieval Services);

Informatech France Québec (SABIN).

1. Résztvételi arány

A közreműködést egyedül a Lockheed utasította vissza; a többi vállalat (egyetlen kivételével) maga küldte szét a kérdőíveket.

A kiküldött 1700 kérdőívből 380 érkezett vissza, ami 49,7%-os résztvételi arányt jelent. Ezt az első látásra hamisnak tűnő százalékkértéket az magyarázza, hogy a felhasználók természetesen annyi kérdőívet kaptak, ahány rendszert használnak, ezekből azonban csak egyet kellett visszaküldeniük. Azt, hogy a kérdőívet kitöltő 380 felhasználó hány rendszert használ, és ezek hogyan oszlanak meg, azt a kérdőív egyik kérdése alapján készült *1. táblázat* mutatja. (A válaszolási arány számításakor természetesen le kellett vonni a DIALOG, a CANSIM és az „egyéb” kategória mellett szereplő számadatokat, hiszen ezektől a felhasználók nem kaptak kérdőívet.)

* Felhasználó központok (centre de service) alatt most és a továbbiakban a nagy szolgáltatási központokat igénybe vevő intézményeket értjük, amelyek a legtöbb esetben több végfelhasználót képviselnek. Ezeket a továbbiakban röviden felhasználóknak nevezzük. – *Ref. megj.*

1. táblázat

A használt online rendszerek száma és megoszlása

CAN/OLE	210
QL SYSTEMS	166
ORBIT (SDC INFOMART)	290
DIALOG (LOCKHEED)	206
MEDLINE (NLM)	75
CANSIM (STATISTICS CANADA)	48
SABINE (INFORMATIECH FRANCE-QUEBEC)	44
NEW YORK TIMES INFORMATION BANK	50
BIBLIOGRAPHIC RETRIEVAL SERVICES (BRS)	18
Egyéb	78
Összesen:	1185

2. A felhasználók jellemzői

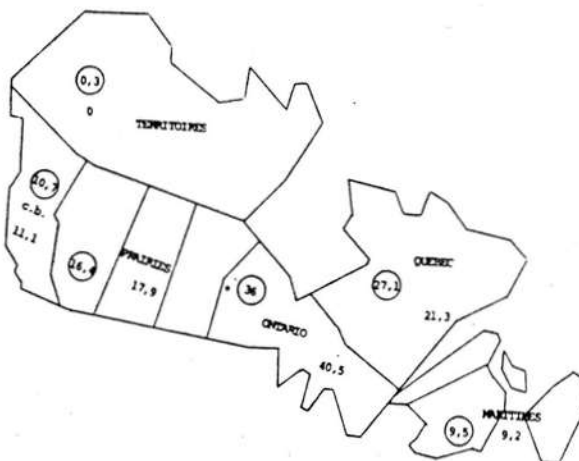
Az első 15 kérdés a felhasználók szociológiai, földrajzi, demográfiai, szervezeti és üzemi jellemzőinek felderítésére irányult.

2.1 Nyelvi megoszlás

A nyelvi megoszlás megítélése céljából kétnyelvű kérdőíveket szerkesztettek. 326-an (85,8%) az angol változatot töltötték ki, míg 54-en (12,2%) a francia nyelvet részesítették előnyben. Ez az arány egyébként nagyjából megfelel az ország nyelvi megoszlásának is (67,1% angol, 18% francia, 13,4% kétnyelvű).

2.2 Földrajzi megoszlás

Az *1. ábra* a felhasználók és a lakosság földrajzi megoszlását hasonlítja össze. Mint látható, Ontario és Québec tartomány kivételével ez nagyjából megegyezik.

1. ábra Az online felhasználók földrajzi megoszlása

n – Az összlakosság százaléka

n – Az online felhasználók százaléka

Ez azt jelenti, hogy ha egyébként minden más feltétel egyenlő, Kanada egész lakossága egyforma lehetőséggel férhet hozzá az online szolgáltatásokhoz. Persze ez a „minden más feltétel” valójában soha nem egyenlő, hiszen a végfelhasználók (kutatók, szakemberek) megoszlását, a költség-tényezőket stb. is figyelembe kell venni. Ennek ellenére a felhasználók/összlakosság arány arra enged következtetni, hogy a kanadai online szolgáltatások egységesen, harmonikusan fejlődnek.

2.3 A potenciális felhasználók

Az egyik kérdés a potenciális felhasználók számára vonatkozott, akik alatt az online keresést hasznosítani képes személyek összessége értendő (ez esetben természetesen végfelhasználókról van szó). A válaszokból az derül ki, hogy az ő számuk 1,4 millióra tehető; e számadat Kanada összlakosságának 6%-át jelenti.

Ha az 1978–1979-ben végzett online keresések számát (161 280) elosztjuk a potenciális felhasználók számával, akkor kiderül, hogy az utóbbiaknak csak 11,9%-a, az összlakosságnak pedig csupán 0,007 ezreléke végzett online keresést. Ez a kis szám arra enged következtetni, hogy az online keresés Kanadában, ha nem is az „elit”, de mindenképpen a ritka, speciális és a szó etimológiai értelmében egyáltalán nem „népszerű” szolgáltatások közé sorolható.

2.4 A felhasználók szervezeti megoszlása

A 380 felhasználó a fenntartó, felügyeleti szerv tekintetében a 2. táblázat szerint oszlik meg. Ebből kiderül, hogy a legtöbben az államigazgatási szektorhoz tartoznak (28,4%), a közművelődési könyvtárak felhasználóinak száma pedig elenyésző (1,8%).

E megoszlás egyébként megközelítőleg megegyezik a J. Wanger által 1976-ban készített felmérés adataival, amelyek az USA-ra vonatkoznak (2. táblázat, második oszlop); jellemzőnek csak talán az az eltérés tekinthető, amely szerint az USA-ban kevesebb az államigazgatási és több a kereskedelmi és ipari online szolgáltatást felhasználó intézmény.

Az „egyéb” rubrikába kerültek a szaktanácsadó vállalkozások, a közintézmények, a kórházak, bizonyos kutatóintézetek, a szakkönyvtárak, az ügyvédi irodák, az információs vállalkozók, a kőolaj-vállalatok, a kiadói szerkesztőségek és irodák és a nemzeti könyvtár.

2.5 Gyakorlat

Az online keresési gyakorlatot felmérő kérdés kapcsán arra derült fény, hogy a felhasználók átlagosan két és fél éves keresési gyakorlattal rendelkeznek. A leghosszabb gyakorlat az e téren veteránoknak számító egyetemek mögött áll (3,1 év), míg az újoncok, a közművelődési könyvtárak csak 1,3 éve veszik igénybe az online bibliográfiai szolgáltatásokat.

A fenntartó szervezetek szektorai

Szektor	Jelen felmérés		Wanger felmérése	
	menyiség	%	menyiség	%
Államigazgatási	108	28,4	101	21,4
Kereskedelmi és ipari	97	25,5	152	32,2
Egyetemi	93	24,5	137	29,0
Egyéb oktatási	26	6,8	8	1,7
Közművelődési könyvtár	7	1,8	0	0
Egyéb	4	12,9	74	15,7
Összesen	380	100	472	100

2.6 A keresések száma

A keresések számának 1978–1979. évi alakulását a 3. táblázat mutatja. Látható, hogy a felmérésben részt vevők összesen 161 280 online keresést végeztek, ami felhasználónként átlagosan évi 430,1, havi 35,8 és napi közel 2 keresést jelent.

Mint az várható volt, a legnagyobb átlagot az egyetemek érték el évi 666 kereséssel, amíg az utolsó helyre (évi 217,7-el) a kereskedelmi szervezetek kerültek.

2.7 A szolgáltatások piaca

A kanadai online szolgáltatások piacáról a jelen felmérés a következő képet mutatta: a résztvevő 380 felhasználó összesen 1185 online rendszert vett igénybe, az ezeket szolgáltató 49 szolgáltató központ pedig 182 adatbázisához nyújt hozzáférési lehetőséget.

2.8 Online rendszerek

A kanadai online szolgáltatások 15 fő szolgáltatási rendszere épülnek (4. táblázat). Miután azonban csak a QL, az ORBIT, a MEDLINE, a SABIN, a New York Times és a BRS ügyfelei kaptak kérdőívet, a többi rendszerre, valamint az „egyéb” kategóriában szereplőkre vonatkozó adatok is csak a résztvevők válaszait tükrözik.

Mint a táblázatban látható, a kanadai online piacnak közel 3/4 részét négy rendszer (ORBIT, CAN/OLE, DIALOG és QL) köti le, amelyek közül az első helyen – 24,5%-kal – az ORBIT áll. A felmérés arra is rámutatott, hogy egy-egy felhasználó átlag 3,1 szolgáltatási rendszert használ; a legtöbbet a közművelődési könyvtárak (4,7) és az egyetemek (4,1) veszik igénybe, míg az inkább specializált államigazgatás, illetve ipar és kereskedelem átlagosan csak 2,6 rendszerre épít.

A keresések száma (1978–1979)

3. táblázat

Szektor	A keresések száma (havonta)						Összesen		Átlag	
	0–10	11–25	26–50	51–100	101–200	201–	Havi	Évi	Havi	Évi
Államigazgatási	44	30	12	10	2	7	4 016	48 192	38,28	459,0
Ipari	31	21	14	3	4	1	2 140	25 680	28,92	347,0
Kereskedelmi	11	6	4	1	0	0	390	4 680	17,73	212,7
Egyetemi	26	15	24	14	7	7	5 162	61 944	55,50	666,1
Egyéb oktatási	16	6	0	3	1	0	563	6 756	21,65	259,8
Közművelődési könyvtár	2	3	2	0	0	0	140	1 680	20,00	240,0
Egyéb	24	15	3	5	1	0	1 029	12 348	21,44	257,2
Összesen	154	96	59	36	15	15	13 440	161 280	35,84	430,1
Százalék	41,1%	25,6%	15,7%	9,6%	4,0%	4,0%				

A kanadai online szolgáltatások piaca: rendszerek

4. táblázat

Intézmény- típus	Rendszer CAN/ OLE	QL	ORBIT	DIALOG	MED- LINE	CAN- SIM	SABINE	NY- TIMES	BRS	Egyéb*	Össze- sen	Átlag
Államigaz- gatási	65 (30,6)	35 (25,9)	71 (24,6)	52 (25,2)	10 (13,5)	8 (17,4)	11 (25,0)	13 (26,0)	1 (5,6)	9 (32,1)	283	2,6
Ipari	37 (17,7)	25 (15,1)	68 (23,5)	39 (18,9)	9 (12,2)	10 (21,7)	7 (15,9)	9 (18,0)	1 (5,6)	13 (16,7)	218	2,9
Keres- kedelmi	7 (3,3)	10 (6,0)	20 (6,9)	8 (3,9)	—	1 (2,2)	1 (2,3)	3 (6,0)	—	8 (10,3)	58	2,6
Egyetemi	62 (29,7)	54 (32,5)	71 (24,6)	74 (35,9)	38 (51,4)	14 (30,4)	17 (38,6)	14 (28,0)	16 (88,9)	17 (21,8)	377	4,1
Egyéb oktatási	9 (4,3)	13 (7,8)	19 (6,6)	10 (4,9)	7 (9,5)	6 (13,0)	1 (2,3)	1 (2,0)	—	4 (5,1)	70	2,7
Közműve- lődési könyvtár	5 (2,4)	7 (4,2)	6 (2,1)	6 (2,9)	—	1 (2,2)	—	5 (10,0)	—	3 (3,8)	33	4,7
Egyéb	25 (12,0)	14 (8,4)	35 (11,8)	17 (8,3)	11 (13,5)	8 (13,0)	7 (15,9)	5 (10,0)	—	8 (10,3)	131	2,7
Összesen	210	166	290	206	75	48	44	50	18	78	1185	3,1
A piac megoszlása	17,7	14,0	24,5	17,4	6,3	4,0	3,7	4,2	1,5	6,7		
Rangsor	2	4	1	3	5	7	8	6	9			

* Az „Egyéb” kategória rendszerei: INFOGLOBE: 18 (1,5%); BADADUQ: 14 (1,2%); SPIRES (BALLOTS): 9 (0,8%); RESORS: 6 (0,5%); DOW JONES NEWS RETRIEVAL: 4 (0,3%).

A zárójelben lévő számok százalékokat jelentenek.

2.9 Adatbázisok

A következőkben arra kérték a felhasználókat, hogy adják meg (csökkenő sorrendben) az öt legnagyobb mértékben használt adatbázist, amelyeket ezután 1–5. pontokkal rangsoroltak. A legkeresettebb 10 adatbázis használatának jellemzőit (hányszor fordult elő, pontszám, rangsor) az 5. táblázat mutatja. Az itt látható rangsor természetesen relatív, mert az egyik felhasználó által pl. a második helyre sorolt adatbázisban végzett keresések száma lényegesen eltérhet egy másik felhasználó által ugyanabban az adatbázisban végzett keresések számától akkor is, ha az utóbbi az illető adatbázist szintén a második helyre sorolta.

Ami az adatbázisok tartalmát illeti, érdekes, hogy a tíz közül kilenc szakterületre vagy tudományra specializált, és csak egy olyan található, amelyik dokumentumtípusra orientált (NTIS – amerikai állami kutatási jelentések). 6 adatbázis tudományos–műszaki, 3 társadalomtudományi és csak egy (NTIS) multidiszciplináris. E tíz adatbázis pontszáma az összes adatbázisra (121) adott pontok 59,9%-át képviseli.

5. táblázat

A kanadai online szolgáltatások piaca: adatbázisok

Adatbázis	Hányszor említették?	%	Pontszám	Rangsor
COMPENDEX	127	8,4	464	1
CHEMCON	114	7,4	426	2
NTIS	117	8,2	362	3
INFORM	97	6,6	298	4
ERIC	76	5,0	292	5
BIOSIS	79	5,4	264	6
PSYCHOLOGICAL ABSTRACTS	57	3,8	201	7
MEDLINE	44	2,8	201	7
INSPEC	55	3,8	165	9
MANAGEMENT	46	3,2	134	10
Összesen	812	54,6	2807	

2.10 Árpolitika

A különféle árrendszerek megoszlása meglepő képet mutat. A felhasználó központok 45,5%-a a szolgáltatást ingyenesen bocsátja ügyfelei rendelkezésére, és csak 16,8%-uk törekszik költségeinek teljes megtérülésére ill. profitra (6. táblázat).

A fenntartó szervezetek szerinti eltéréseket vizsgálva az derült ki, hogy míg az államigazgatási és az ipari–kereskedelmi intézmények több, mint 60%-a teljes mértékben finanszírozza online szolgáltatásait, addig az egyetemek 87,9%-a, valamint az összes közművelődési könyvtár a költségek részleges vagy teljes megtérülésére törekszik. A legtöbb profitra épülő szolgáltatás a kereskedelmi–ipari szektorból kerül ki. Ha az adatokat összevetjük Wanger 1974–1975-ös felméréseivel, látható, hogy az akkori megoszlás szembetűnően hasonlít a mostanihoz, ami egyet jelent azzal, hogy az üzemeltetési költségek érezhető csökkenése ellenére az árpolitika nem változott lényegesen; az elért megtakarításokat valószínűleg a felhasználók számának emelkedése és a

szolgáltatások mennyiségi és minőségi fejlesztése ellensúlyozta.

2.11 A keresés előkészítése és végrehajtása

A következő kérdés volt a felmérés központi kérdése; arra irányult, hogy a keresés előkészítése ill. végrehajtása hogyan történik, nevezetesen, hogy a végfelhasználó maga hajtja-e végre, közvetítőre bizza, vagy vele együttesen végzi.

A válaszok elemzése arra az eredményre vezetett, hogy egy tipikus keresés előkészítése a felhasználóval együttesen történik (48,3%), magát a keresést azonban a közvetítő egyedül végzi (52,4%).

Az említett keresési módszerek népszerűsége azonban a fenntartó szervezet szerint különböző, pl. az ipari, a kereskedelmi és az oktatási intézményekben a keresés közvetítő útján történő előkészítése a leggyakoribb, mialatt az egyetemek és a közművelődési könyvtárak a felhasználóval közös keresést részesítik előnyben.

Árpolitika

Díjszabási politika	Jelen felmérés									Wanger felmérése				
	Összesen		Szervezet szerint (%)							Összesen	Szervezet szerint (%)			
	Az intézmények száma	Százaléka	Államigazgatási	Ipari	Kereskedelmi	Egyetemi	Egyéb oktatási	Közművelődési könyvtár	Egyéb		Államigazgatási	Kereskedelmi és ipari	Oktatási	Egyéb
Ingyenes	173	45,3	69,9	69,9	63,6	12,1	41,7		33,3	50,0	74,6	60,8	33,3	37,0
Részleges megtérülésre épülő	129	33,9	21,4	19,2	13,6	64,8	50,0	87,7	28,9	31,8	17,5	19,5	50,4	31,4
Teljes megtérülésre épülő	57	15,0	8,7	11,0	13,6	23,1	8,3	14,3	28,9	15,9	7,9	14,1	14,4	29,6
Profitra épülő	7	1,8	0	0	9,1	0	0	0	8,9	1,2	0	1,4	0,9	2,0
Összesen	366	96,3	100	100	100	100	100	100	100	98,9	100	95,8	99,0	100

A közvetlen (végfelhasználók által végzett) keresés a legkevésbé elterjedt módszer; mind az előkészítés, mind a keresés tekintetében leginkább az államigazgatási intézményekben fordul elő (15, ill. 14,7%).

A 7. táblázat, amely a keresési módszereket a felsőoktatási szektorban vizsgálja, három felmérés adatait állítja egymás mellé. A táblázatból kitűnik, hogy a jelen felmérés és Wanger felméréseinek adatai nagyjából megegyeznek, azonban D. B. Marshall 1975-ben, 129 egyetemi könyvtárra kiterjedő felmérése szerint ezen intézmények a közvetítői keresést nagyobb mértékben preferálják (83,1%).

3. A közvetítők

A következő kérdések legtöbbje az online keresések közvetítőire vonatkozott.

3.1 A közvetítők száma

A 380 kanadai felhasználó összesen 928 közvetítőt foglalkoztat. A legkevésbé (1 személyt) 120 intézménynél, a legtöbbet (20 személyt) egy intézményben alkalmaznak, 39 szervezet egyáltalán nem foglalkoztat közvetítőt.

A közvetítők száma jelentősen változik a fenntartó intézmények szerint, így átlagos számuk a közművelődé-

si könyvtárakban 4,29, míg a legkevésbé az ipari (1,66) és a kereskedelmi (1,68) szervezetekben tevékenykednek. Az összes felhasználó bevonásával számolt átlag 2,4. A közvetítőket egyáltalán nem foglalkoztató intézmények az ipari (13,3%) és a kereskedelmi (18,2%) szektorból kerülnek ki.

3.2 A közvetítők szakterülete, funkciója

A közvetítők 60,3%-a referenzszakember, azaz munkaidejének legnagyobb részét a referenz vagy más dokumentációs tevékenységnek (nem kizárólagosan beleértve az online keresést is) szenteli. 38%-uk nem-szakember, azaz munkaideje fő részében nem online keresést végez, és csak 7%-uk (!) kimondottan online „professzionista”.

Ez a megoszlás azt mutatja, hogy az online keresés igen nagy százalékban (92,1%) az információkeresési és dokumentációs folyamat integráns részévé vált, hiszen ahelyett, hogy kifejezetten online keresési munkaköröket létesítenének, az online bibliográfiai keresés egyre inkább beépül az információs szakemberek feladatkörébe.

3.3 A közvetítők részvételének ill. önállóságának mértéke

Az e kérdésre adott válaszokat a 8. táblázat tükrözi. A felsorolt (keresés előtti, alatti és utáni) feladatokkal

kapcsolatban arra kellett a felhasználóknak válaszolniuk, hogy a közvetítő – általában –

maga dönt-e, ill. egyedül végzi-e el a feladatot, tanácsadással közvetlenül segíti-e a felhasználót, csak magyarázattal látja el a felhasználót, vagy egyáltalán nem vesz részt a feladat megoldásában.

A felhasználóknak a minél valóságosabb válaszok érdekében módjuk volt a fenti esetek kombinálására is.

Mint az a táblázatból kitűnik, a közvetítők részvétele ill. önállósága az összes tevékenységre számítva 65,9%. Legnagyobb a befolyásuk a keresés alatt (84,2%), ezt követi a keresés előtti részvétel (68,0%), végül a keresés utáni közreműködés (45,6%) következik.

Érdekes lenne a későbbiekben annak megállapítása is, hogy ezen arányok mennyire befolyásolják a keresés eredményét, pl. a teljességet és a pontosságot.

Ami a szervezetek szerinti megoszlást illeti, a közvetítők szerepe az egyetemeken a legkisebb (52,9%), az ipari (75,2%), valamint a kereskedelmi (77,7%) szektorban a legnagyobb. Ezek az eltolódások abból adódnak, hogy míg egyetemi környezetben a bibliográfiai információkeresés a felhasználók (hallgatók, előadók) munkájának szinte elengedhetetlen része, addig az ipari és kereskedelmi felhasználók nem kívánnak a többnyire csak bibliográfiai hivatkozásokat eredményező keresésben részt venni, mivel őket „csak” a végső, a megtalált és releváns információ érdekli.

7. táblázat

A keresési módszerek összehasonlítása

Keresési mód	Jelen felmérés		Wanger felmérése		Marshall felmérése
	Összesen (%)	Felső-oktatói szektor (%)	Összesen (%)	Felső-oktatói szektor (%)	Felső-oktatói szektor (%)
Közvetítő által	52,4	46,6	53,6	47,7	83,1
Közvetítő nélkül	9,9	4,1	10,2	N/A	2,7
Együtt	37,7	49,3	36,2	41,6	13,8

8. táblázat

A közvetítők részvételének–önállóságának mértéke az online keresés egyes lépései tekintetében

	Pontszám	Rangsor	A közvetítő részvételének–önállóságának mértéke (%)
Keresés előtti tevékenységek			
A kívánt információk megszerzéséhez online keresés választása	1 409	12	61,6
A kívánt információk megszerzéséhez nem online, hanem más módszer választása	1 332	13	61,1
A keresés módjának megválasztása: közvetlen, közvetítő általi vagy együttes	1 593	8	71,8
A megfelelő adatbázis(ok) kiválasztása	1 747	5	76,6
A megfelelő online rendszer(ek) kiválasztása	1 812	3	77,6
A kérdés kialakítása és kidolgozása	1 428	11	65,7
A keresési stratégia kialakítása: a fogalmak megválasztása	1 536	9	65,3
A keresési stratégia kialakítása: a deskriptorok megválasztása	1 644	6	74,4

	Pontszám	Rangsor	A közvetítő részvételének—ön- állóságának mértéke (%)
A keresési stratégia kialakítása: a keresőszavak kidolgozása (szinonímák, kapcsolódó fogalmak)	1 627	7	72,4
A keresési stratégia kialakítása: további keresési pontok választása (tárgy-kód, szerző stb.)	1 761	4	77,5
A keresési stratégia kialakítása: a keresési logika kialakítása (a keresőszavak logikai kapcsolatai)	1 837	2	82,1
A keresési stratégia kialakítása: a keresés korlátozása és behatárolása	1 460	10	66,7
Nyomatott források használata (útmutató kézikönyvek, teauruszok, szótárak)	1 879	1	84,9
ÖSSZESEN:	21 020	2	68,0
Keresési tevékenységek			
A rendszerrel való kommunikáció	2 132	5	91,2
Keresési formások: belépés, ill. kilépés a rendszerből	2 177	1	93,1
Terminál-kezelés	2 176	2	93,2
Számítógépi szójegyzékek/teauruszok tanulmányozása	1 896	7	81,5
Nyomatott szójegyzékek/teauruszok tanulmányozása	1 818	10	77,7
Útmutató kézikönyvek (rendszerek, adatbázisok) tanulmányozása	2 150	4	91,9
A keresési parancsok megválasztása és használata	2 159	3	92,3
Csonkolás	2 029	6	86,8
Az online keresés revíziója	1 802	11	77,0
A bibliográfiai tételek formája és tartalma	1 785	12	76,4
Közvetlen (online) vagy későbbi (offline) kinyomtatás	1 833	9	78,6
A keresési stratégia módosítása	1 737	13	74,4
A rendszer valamilyen speciális képességének alkalmazása: bevitel tárolás céljából, szelektív információterjesztés, szabadszöveges keresés stb.	1 872	8	80,1
ÖSSZESEN:	25 566	1	84,2
Keresés utáni tevékenységek			
A később elküldött kinyomtatott találatok kézhezvétele	1 901	1	87,3
Jegyzetek, kommentárok, értékelések a kikeresett tételekkel kapcsolatban	724	4	41,7
A primer dokumentumok azonosítása, lelőhelyének felderítése	956	2	56,2
A primer dokumentumok beszerzése	856	3	51,1
A dokumentumok megrendelése terminálon	437	5	24,0
A dokumentumok tanulmányozása és a kívánt információkról kivonatok készítése	– 822	6	–
ÖSSZESEN	3 052	3	45,6
13 tevékenységgel számolva	8 779		
Mindösszesen (mindhárom tevékenység)			65,9

/DESCHATELETS, G. H.: *Enquête sur les services de téléreference au Canada = Documentaliste*, 18. köt. 6. sz. 1981. p. 207–215./

(Novák István)